

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

Харків – 2020

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Протокол № 6 від 20. 10. 2020 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики;

Мельников Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова;

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови;

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія XXI століття : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2020. – 72 с.

хрещення Русі 988р у Дніпрі, народження Тараса Шевченка, одного з найвідоміших митців нації у селі Моринці. Чорне та Азовське моря, якими подорожували козаки у своїх чайках, і зараз є важливими водними ресурсами. Образи традиційного побуту, які використовують, є основними та нескладними для розуміння учнівства молодшої школи, вони дають базове розуміння устрою української хати. Згадування Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка розраховане на знайомство учнівства з основними постатями української класичної літератури, яке буде продовжуватися за програмою української літератури у середній та старшій школі.

Таким чином, аналізований підручник для молодшої школи з української мови відповідає програмі для першого класу та майже не порушує недискримінаційну політику в освіті, не політизований. У ньому виражена соціокультурна лінія через широке послуговування етнокультурними матеріалами, що допоможе виховати справжніх патріота та патріотку, культурно розвинену особистість.

Література

1. **Наказ** Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272, 123с.
2. **Жайворонок В. В.** Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 667 с.
3. **Білодід І. К.** Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. 916 с.
4. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
5. <https://sites.google.com/site/kvitisimvoliukraieni/znacenna-kalini>
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8>
7. <https://inlviv.in.ua/zhittya/simya-i-diti/7-ukrayinskyh-kolyskovyh-vid-yakyh-na-dushi-staye-myрно-ta-zytyshno>
8. <https://inlviv.in.ua/zhittya/simya-i-diti/7-ukrayinskyh-kolyskovyh-vid-yakyh-na-dushi-staye-myрно-ta-zytyshno>
9. <https://www.pisni.org.ua/songs/215354.html>
10. <https://rus-songs.ru/tekst-pesni-ukrainski-vesilni-pisni-chorne-more/>

***Реброва Маргарита Дмитрівна**
Харків ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.:к. філол. н., доц Ю.М. Лебеденко*

ЕПІТЕТ ЧЕРВОНИЙ У ТВОРЧОСТІ МАРІЇ МАТІОС

Явища сучасного українського літературного процесу в українській гуманітаристиці висвітлені не достатньо або частково, наукові розвідки стосуються в основному місця автора у літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ століття, відтак актуальною видається тема місця і ролі епітетів в мові художніх творів Марії Матіос, в її ідіостилі. Новітне

мовознавство та літературознавство представлене низкою досліджень творчості авторки.

Проблемам ідіостилію авторки та розгляд її постаті у контексті стилю вісімдесятників присвячена робота І. Насмінчук [6], де дослідниця також розкриває у зв'язку із творчістю авторки проблему традиції і новаторства. Певні аспекти розвитку творчого таланту М. Матіос зазначені у рефлексіях Я. Голобородька [2], Т. Дзюби [1], А. Дімарова [3], П. Осадчука, Д. Павличка, І. Римарука, Р. Семківа, В. Соболя, Т. Тебешевської [8], С. Філоненко [9].

М. Стецик у своїй науковій розвідці дослідила стрижневі лексеми-концепти (головно сакрального макрополя) у повісті М. Матіос «Армагедон уже відбувся...», з'ясувала їхню текстотвірну та ідейно-концептуальну функцію [7]. Проте, незважаючи на медійність та популярність авторки, увагу мовознавців та літературознавців до постаті М. Матіос, її творчість з погляду використання епітетів вивчена ще недостатньо, щодо особливостей її художньої мови в аспекті використання епітетів комплексного наукового дослідження немає.

Епітет є доволі поширеним художнім засобом, навіть найлаконічніші й ощадливі у використанні арсеналу засобів митці слова послуговуються епітетом як таким, що відображає все багатство мови, його символічну наповнюваність та лексичне різноманіття. Саме епітети виражають найбільше синонімічні можливості та експресію мови художнього твору. Найбільше епітетів використовується Марією Матіос у поетичній мові, однак і проза, за на нашими спостереженнями, має багато тих виражально-зображальних засобів, що й поезія, зокрема активне використання задля емоційно-експресивного тону оповіді епітетів.

Так, у творі «Армагедон уже відбувся...» яскравим прикладом такого експресивного використання епітета є позначення злої сили образом змії, що метафоризується до цівки крові, увиразнюється епітетом *червона, червоний*.

Цей складний, амбівалентний, полісемічний і поліфункціональний тваринний образ-архетип, об'єктивований лексемою «гадюка», – а саме таким можна вважати його в контексті повісті «Армагедон уже відбувся...», – стає лейтмотивом твору і відіграє важливу текстотвірну функцію. Драматизм посилюється через інший архетип – кров. Навколо нього групуються інші символіко-асоціативні комплекси.

«Той природний страх, що дається людині з народженням, щезнув у кліп ока – коли тонка *червона гадючка крові* оповила такий же, як зараз у його синів, залізний щупак-піку в Іванових обмерлих руках у Софіїній хаті...» [5; 39].

«А як зблизька повилася *червона гадючка* чужої крові по його черевикові – то хіть до життя увалася» [5; 87].

На думку відомого українського етнолінгвіста В. Жайворонка, кров передовсім символізує життя, відтак здавна вважають, що вину за пролиття крові можна змити лише кров'ю; за народними повір'ями, сонце не

терпить крові й карає вбивцю, коли він проллє кров на його виду: «Людська кривця не водиця, розливати не годиться»; свідками невинно пролитої крові виступають різні речі [Докл. про це див: 4; 316]. Свідком Іванового мимовільного злочину стають не якісь абстрактні речі, а живі люди, що особливо посилює напруження. Кров також не фігуральна, умовна, а яскрава, тепла, і витікала вона зі ще живого мить тому людського серця. Тут письменниця немовби хоче ще раз переконати читача: немає страшнішої, сильнішої і точнішої зброї понад слово.

«Ще не знав, чия то кров бризнула на його черевики, бо *червону гадючку* не наздогнав навіть передсмертний людський скрик, але саме тієї секунди молодий Олексюк здогадався, що його безжальний щупак сліпо уп'явся в саме серце Того чи Тієї, котрі ловили останні миті життя і волі у вузькому – хитро збудованому – простінку звичайної сільської хати» [5; 40].

«Але увесь довгий вік вилася перед його очима ота *тоненька червона гадючка* із заржавілого з роками щупака, згодом навіщось прикиданого непотребом у дровітні, – ніби паралізувала всю його волю і смак до життя» [5; 44].

Як старозавітній Адам, спокушений змієм через Єву, працював у поті чола і жив у постійних тривогах усвідомлюючи весь жах своєї відлученості через непослух від Бога, так Іван волочив безцільні дні життя, гарував, «продавав бички-телички-молоко-масло, складав одна до одної купюри», але не міг через оту гадюку крові хотіти жити, хоча до неї так хотів і, можливо, тому взяв щупака-піку до рук. Ось тоді й розпочалося ходіння по «дантових колах». Звільнити від них може лише смерть – «в'ється червона гадючка крові й каламутить чисту воду» [5; 92].

Отож епітет *червоний* навіть у прозовій мові набуває значної семантичної функції, посилює експресивність мови художнього твору, увиразнює образну систему повісті. Подальші перспективи дослідження вбачаємо у виявленні інших епітетів, пов'язаних із увиразненням основної ідеї твору.

Література

- 1. Дзюба Т.** Мотив гріха і спокути у драмі на три життя Марії Матіос «Солодка Даруся» // Сіверянський літопис: Всеукраїнський науковий журнал. 2006. Серпень. №4. С. 163-166.
- 2. Голобородько Я.** Соціумний інтер'єр чи психологічний дизайн (художні дилеми Марії Матіос) // Слово і час. 2008. № 12. С. 81-85.
- 3. Дімаров А.** Марічка [у:] Марія Матіос, Солодка Даруся / Анатолій Дімаров. Львів : Піраміда, 2005.
- 4. Жайворонок В.** Знаки української етнокультури: Словник-довідник / Віталій Жайворонок. К. : Довіра, 2006. 703 с.
- 5. Матіос М.** Армагедон уже відбувся...: Повість / Марія Матіос. Львів : ЛА «Піраміда», 2011. 112 с.
- 6. Насмінчук І.А.** Проза Марії Матіос: особливості індивідуального стилю : дис. ... канд.. філол. наук : 10.01.01, 2009. 210 с.
- 7. Стецик М.** Сакральний

вимір повісті Марії Матіос «Армагедон уже відбувся...» крізь призму стрижневих слів-концептів // Парадигма *Sakrum&profanum* у літературі та культурі. Збірник наукових праць: матеріали Міжнародного науково-практичного семінару. Дрогобич : Посвіт, 2012. С. 5-24. **8. Тебешевська Т.** Художні особливості «Щоденника страченої» Марії Матіос // Слово і час. 2006. №.2 С. 54-62. **9. Філоненко С.** Концепція особистості жінки в українській прозі 90-х років ХХ століття (феміністичний аспект). Ніжин: ТОВ ВЦ «Аспект-Поліграф», 2006. 156 с.

УДК 811.161.2'367.626.6

Степанюга Яна Сергіївна

Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. О. А. Олексенко

Стилістичні функції займенників у любовній ліриці

Сучасний етап розвитку мовознавства й лінгвістики тексту вимагає поглибленого розгляду тексту як внутрішньо організованого складного багатогранного конструкту, де реалізація мовних одиниць детермінована як внутрішньомовними закономірностями, так і загальною семантикою тексту, екстралінгвальними умовами ситуації спілкування, особистістю автора, його інтенціями та стратегіями, а також рівнем готовності адресата до сприйняття зосередженої в тексті багаторівневої інформації. До найуживаніших мовних одиниць, які виступають як текстотвірні компоненти, належать займенники.

Вивченням семантики прономінативів у художньому тексті займалися Г. В. Волчанська, І. В. Дудко, О. В. Калашник, Т. П. Матвійчук, О. А. Олексенко, Н. В. Петренко, О. О. Скоробогатова та інші, проте стилістика займенників у любовній ліриці, яка визнана «поезією прономінальної скерованості», досліджена недостатньо, тому порушена нами тема є актуальною.

Мета роботи полягає в з'ясуванні особливостей реалізації стилістичних функцій займенників у мові любовної лірики.

Найпоширенішою стилістичною фігурою за участі займенників є анафора. Причому твориться вона зазвичай особовими займенниками, серед яких основними є *Я, Ти, Ми*, оскільки саме вони є семантичним центром любовної лірики, носіями позначень ліричних героїв, свого роду універсалією, притаманною саме цьому жанрові поезії. Наприклад: *Я і в думці обняти тебе не посмію.. / Я не те, щоб рукою торкнутися смів. / Я люблю тебе просто — отак, без надії.. / Я кохаю тебе. Мені більше не треба* (В. Симоненко. *Я в думці обняти тебе не посмію*). *Ти до мене прийшла не із казки чи сну, / Ти явилась мені — і здалося, що світ...;* (В. Симоненко. *Ти до мене прийшла...*). Зрідка анафорично вживаними є займенники 3 особи: *Вона прийшла непрохана й неждана, / Вона до мене впливла з туману.. / Вона прийшла, завітчана і мила...* (В. Симоненко. *Вона прийшла...*); *Вона ж промчить над зламаним життям.. / Вона ж*